

A TERMÉSZET

KIADJA: BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
KÖZÖNSÉGE
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, XIV., ÁLLATKERT
TELEFON: 220-400

SZERKESZTI:
NADLER HERBERT
A SZÉKESFŐVÁROSI
ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT
IGAZGATÓJA

MEGJELENIK MINDEN HÓ 15-ÉN
ELŐFIZETÉSI DIJ:
EGY ÉVRE 8 PENGŐ
FÉLÉVRE 4 PENGŐ
EGYES SZÁM ÁRA 70 FILLÉR

XXXVII. ÉVFOLYAM

5. SZÁM

1941. MÁJUS

A MAMMUT.
Szilágyi Margit szénrajza.

TARTALOM:

Tasnádi Kubacska András: A mammut Magyar-
földön.

Gaál István dr.: Százévesnél régibb lepkepéldányok
a Nemzeti Múzeumban.

Láposi Jenő: Régi erdélyi vadászok.

Eugen Eisenmann: Fekete emberek, fehér hegyek.

Rövid közlemények.

Állatkerti hírek.

A MAMMUT MAGYARFÖLDÖN.

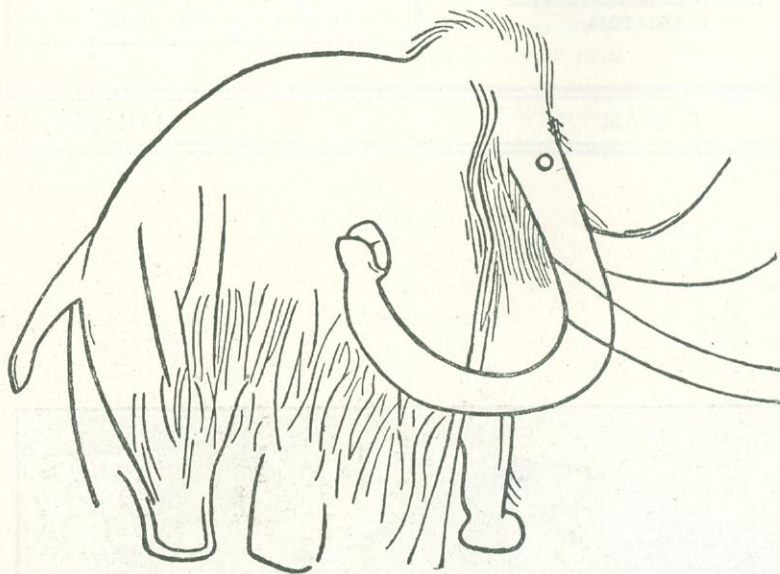
Írta: Tasnádi Kubacska András.

»A gyapjasbundájú mammut az ősélettudomány legklasszikusabb állata«, mondja *Osborn*, a kihalt elefántfélék legjobb ismerője. Hozzátehetjük, egyike a leggyakoribb ősemlősmaradványoknak hazánkban, s ezért a tudomány a Magyarföld

a Magyar Hírmondó 1782-ben: »A budai akadémia inspektora, *Affolter Péter* elefántféle csontokat hozott Nagyvárad környékéről. A tudatlanok óriások csontjainak tartják.«

A mammut a jégkorszak idején csordákban élt, akár az afrikai elefánt. A Dunántúlon és az Alföldön társa volt a gyapjas-orrszarvú, az óriásgím, az őstulok, az őshölény. Fűvel és lombbal táplálkozott, csak akkor volt baj, amikor hó fedte a tájat vagy nyári nap perzselte le az élelmet, és egyszerűen vége lett a pompás legelőnek. Ilyenkor a csorda felhúzódott a magyar síkságokról a környező hegykoszorú védettebb helyeire. Elnéptelenedett az Alföld, de annál mozgalmasabb élet kezdődött a Kárpátok termékeny völgyeiben. Nyár derekán ott, 400 méternyire a tenger színe fölött, alacsony cserjék zöldeltek és nedves hegyilegelők kínálták a dús táplálékot. A vizesebb helyeken a lapulevelű keserűfű és a nyolc-tíz centiméter magas, alig ujjnyi vastag lecsepült törpenyír nőtt. Ott élt a csarab (*Calluna*) örökzöld apró cserjéje, a magcsákó (*Dryas*) fehérvirágú, apró havasi változata, az alpesi-virnánc (*Thalictrum alpinum*), egy sereg pitypang (*Taraxacum*), kakukkfű, törpefűz, sás és számos tülevefű.

Megállapították, hogy az átiagos havi hőmérséklet mintegy félévig 0 C fok körül lehetett, az esztendő többi hónapjában 3—10 C fokig változott, nyár derekán a 12 C fokot is elérte.

A mammut télen. Az őseMBER sziklaképe.

mammutjáról is nagyon sokat tud. A Nemzeti Múzeum földtani és őslénytani tárában nem múlik el hónap, amelyben az ország valamelyik vidékéről nem jelentenek újabb mammutleletet. A budapesti Földtani Intézet múzeumában, Pécsen, Szekszárdon, Túrócszentmártonban van valamennyire ép csontváz, a Nemzeti Múzeumban pedig az ország legszebb mammutkoponyája és vagy két tucat tökéletesen jó állapotban megmaradt óriási állkapocs. A hatalmas mammutzáfog pedig olyan gyakori lelet, hogy a múzeum néhány száz példányán kívül akad belőle valamennyi vidéki, megyei vagy városi múzeumban, iskolai gyűjteményben, egyetemi szemléltető anyagban; kastélyok és udvarházak ritka természeti tárgyai és emlékei között, sőt akárhány falusi ház padlásán vagy a tisztaszoba almáriomának tetején. Pesten a Teleki-tér ócskaságai között, a zsidókapu kordéján is láttam. Szőlőkapálásnál, kútásás közben, vasúti bevágás vagy út mélyítése alkalmával, folyókavics kotrásával sokszor kerül napfényre és gyakran káromkodnak miatta a tisztai halászok, amikor a folyómederből kikopott óriás csontok szerteszaggatják hálóikat. Valamikor templomokban és a városkapun is láthatta a búcsúra vagy országos vásároknak összecsesdült nép, mert a mammutmaradványokat óriások fogának-csontjának tartották és közszemlére tették. Ezért írja

A mammut tavasszal. Az őseMBER karca mammutagyar-töredéken.

Amíg a síkság bőséges legelője tartott, a mammut meghízott. Hátán hatalmas »zsírpárna« képződött, vastag nyaka valóságos eltűnt benne. Ilyen télire felkészült állatot ábrázol a franciaországi barlangokban talált sziklafestmények jó része. Ha a jégkorszak őseMBERének, a mammut kortársának képeit összehasonlítjuk, kitűnik, hogy egy meghízott, nekigömbölyödött, hosszúbundájú állatot és egy másikat, rövidebb szőrözettel, soványan, mint a hétszűk esztendő tehenét,

örökített meg az ősi vadász. Nézzük meg a két képet. Az elsőt a mammutot olyan hosszú téli bunda fedi, hogy a szőrruha leér a földig és mint valami meleg, bő szoknya rejtli lábait. Hájpárnás, magasra púposodó háta hirtelen lejt a medence felé. Akadály nélkül csoroghatott le róla a havas esőlé. A zsírszövet ugyanazt a célt szolgálta, mint a medvének vagy a borznak téli álm idejére megnövekedett szalonnarétege. Átsegítette a szervezetet az ínséges napokon! A másik kép egy mammutbika tavasszal, nagyon lesóványodva. A test vastag szalonnarétege már eltűnt! Az állat körvonala már megközelíti a szokásos elefánttest körvonalát. Az ösztövért óriás homorú-homlokú, ugrásszerűen boltozatos, majdnem csúcsos koponyája nem olvad többé össze a háttal, a sovány gerinc valósággal megtörik a nyaktájékon. A váll és fej között mélyre süllyedt a nyak. A mammut megúsza a tél viszontagságait és leszegett fejjel, mereven, görcsösen magasra emelt farokkal, előre nyúlt törzzsel és nekifeszült oszloplábaival vadul tülekedik. Ez a karc az ősember hihetetlen megfigyelőképességéről és éleslátásáról tanuskodik.

Ilyen volt a mammut »két arca« Magyarföldön is.

A kétféle szőrruhából persze az következik, hogy a mammut nyári szőresuháját tömöttebb, vastagabb, hosszabszálú téli bunda váltotta fel. Valószínű az is, hogy a kétféle szőrruhának más-más volt a színe. Az egyik világosabb, a másik sötétebb. Ez a magyarázata különben annak, hogy a Szibéria talajjégéből szőröstől-bőröstől napvilágra került mammuthullák közül az egyiknek a szőre fakó rókaörös, a másiké majdnem feketésbarna.

A mammutfej jellemző része az óriási agyarpár. A leningrádi múzeum agyara négy méternél hosszabb, a brünni múzeum mammutagyara öt méter. A Nemzeti Múzeum őslénytárának két leghosszabb mammutagyara 2·65, illetve 2·25 méter töredékesen. Az előbbi 3 méter, az utóbbi 2·60 méter hosszú lehetett. A Földtani Intézet gyűjteményében lévő leghosszabb mammutagyar meghaladja a 2·60 métert.

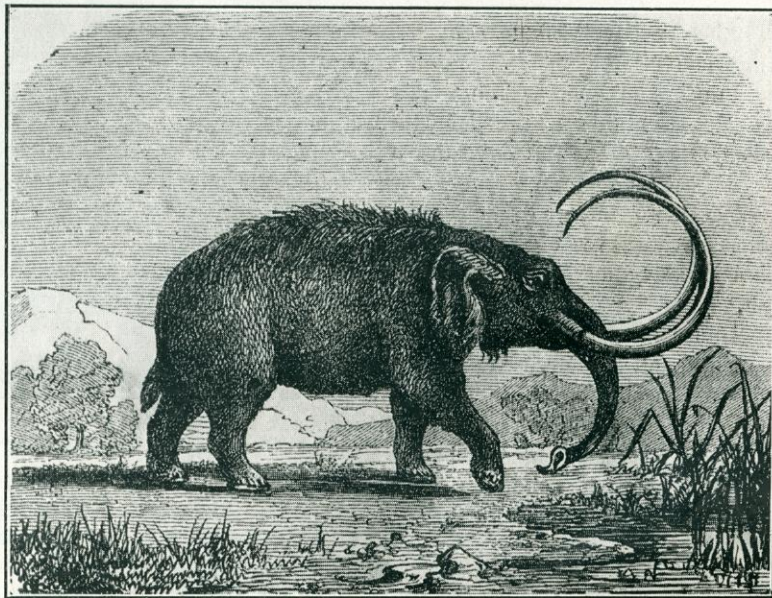
Az összehasonlítás kedvéért megmondom, hogy a legnagyobb afrikai elefántagyarak kivételesen szintén elérik a négy métert, de sokkal karcsúbbak, hirtelen vékonyodnak, súlyuk aránylag kisebb az ugyanolyan hosszú mammutagyaráénál.

A mammut felső állkapcsából kinőtt két agyar hamarosan eltávolodik egymástól, fokozatosan karikába görbül, az öreg állat agyarának hegye olykor az ormányig visszahajlik. Ez az agyarpár, miként az elefántfélék agyara általában, folyvást növekedik. Hossza és súlya az állat élete végéig gyarapodik. Éppen ezért bizonyos koron túl az állat már nem használhatja sem támadásra, sem táplálékszerzésre. Az ilyen öreg mammutbikák karikába görbült agyarukkal már sem párviadalra, sem a csorda védelmére nem tudtak eredményesen

kiállni, és vetélytársaiktól elűzve, magányosan kóboroltak a fűves, bokros pusztaságokon.

Az ázsiai mammutok között akadnak majdnem egy síkban teljesen körbehajló agyarájú példányok. Különösen a szibériai mammutagyarak ilyenek. Az ősember rajza is csaknem mind nagyon visszahajló agyarakat ábrázol. Az agyar csúcsa rendszerint kevésbé befelé hajlik.

A mammut agyaráját, csontjainak tekintélyes méretét, hosszúszerű bundáját, oszloplábjait látva, a közvéleményben kialakult az a tévhit, hogy a mammut a »föld legnagyobb állata« volt. Szépirodalomban, napilapokban, a köznapi beszédben egymást érik a mammut-mendemondák. Legáltalában háznagyságú állat. Kortársa az óriási

A mammut képe a múlt század derekán egy magyar szakkönyvben.

lajhárnak és a repülő sárkányoknak. Nemcsak *Jókai* »Fekete gyémántok« című regényében, hanem a komoly külföldi irodalomban is. Pedig a mammutjövodelem és a mammut-vállalatok idején szinte mosolyognivaló, hogy a szibériai mammut mindössze 2·80 méter magas állat volt, ugyanolyan magas, mint vérrokona, az indiai-elefánt. Valamivel magasabb a középeurópai, tehát a magyarföldi mammut. Vállban elérte a négyésfél métert. Ez már valóban négylábú óriás! A Földtani Intézetben felállított csontváz kistermetű, fiatal állattól származik és megüti a háromésfél métert.

Biztos, hogy a mammut előbb pusztult ki hazánkban, mint Ázsiában és Észak-Amerikában. Vesztét valószínűleg a faj elöregedése okozta. Úgy van ezzel a faj is, akárcsak az egyén. Örök életet egyik sem kaphat a természetűtől, mert nem kaphat örök fiatalságot. S ha egyszer a faj vagy az egyén kivénhedt, következik az elkerülhetetlen vég, a halál.

A XVII. század dereka óta, amikor *Otto Guericke*, Magdeburg polgármestere s a légszivattyú feltalálója megkísérelte a mammutcsontokat csontvázra összeilleszteni, sokan próbálkoztak a mammut képének megelevenítésével. Noha abban az időben már számos állati és emberi csontvázat

készítettek ki főiskolák, orvosok, kuruzslók, ritkaságkedvelők számára, a földből napvilágra került őszállatcsontokat csodálatosképen mégis a bonctan teljes semmibebevételével illesztették egybe. Az első őszállatcsontváznak két lába van, a csigolyák tövisnyújtványa a testüregbe lóg, az első

Részben az ázsiai mammuttetemek alapján, részben az ősember mammutrajzaiból valósággal megszerkesztette a jégkorszak ormányos óriását. Rajzait és szobrait évtizedekig javígtatta Roubal bécsi festőművésszel és megalkották a mainzi múzeum számára az eddig ismert legkülönb mammutképet.

Az ő nyomdokain haladva, de számos javítással igyekeztünk a Magyar Nemzeti Múzeum őslénytárának elkészíteni a középeurópai mammut jellegzetes alakjának szobrát.

Az első lépés az volt, hogy Szilágyi Margit művésznővel megrajzoltuk a szobor vázlatát. [A] kép két verekedő mammutbikát tüntet fel. Az egyik, nyilván a gyengébb, a földre roskadt. Feltaszította erősebb és szerencsésebb vetélytársa. Az állatok homlokkal rontottak egymásnak, mint eleven, rettenetes faltörökösök. Köröskörül mélyen összetaposták a felázott talajt. A győztes ott toporzékol még tehetetlen áldozata előtt, testében

Verekedő mammutbikák készülő szobra a Nemzeti Múzeumban. Szilágyi Margit műve.

nyakcsigolya a medence helyére került. Évszázadok múlnak el, amíg az ember ráébred arra, hogy az őszállatok csontjaiból hogyan alkosson csontvázat a ma élő állatok csontvázának mintájára. Ugyanezt mondhatjuk a lágyrészek pótlására irányuló törekvésekről. A tudomány az ősember kitűnő és élethű mammutképeit már a múlt század közepétől óta ismeri, mégis valószínűtlennél valószínűtlenebb rajzokkal kísérleteznek. Nem egyebek ezek szőrös, rosszul rajzolt elefántoknál. A századfordulón megtalált szibériai mammut-hullák valóságos élő tiltakozások az ilyen »rekonstrukciók« ellen. Abel bécsi őseletbúvár volt az első, aki behatóan tanulmányozta a kérdést.

a nekifeszülés, az utolsó roham mozdulata.

Ezt a szénrajzot készítette el azután a szobrásznő három méternél hosszabb szoborcsoportozatban. A lerogyott állatnak a szibériai talajjéjébe fagyott, partrogyás alá temetett szörnnyeteg volt a tanulmányozható mása, a támadónak pedig az ősember karcai és falfestményei. A művész a szoborcsoportozatba csaknem húsz mázsa agyagot dolgozott bele. Külön állványt kellett szerkeszteni, amely ezt a rengeteg súlyt, vízzel együtt majdnem huszonöt mázsát, megbírt. A mű három hónap alatt készült el és a Nemzeti Múzeumban ezidén ősszel megnyitásra kerülő új őslénytani terem legnagyszerűbb csoportozata lesz.

SZÁZÉVESNÉL RÉGIBB LEPKEPÉLDÁNYOK A NEMZETI MÚZEUMBAN.

Írta: Gaál István.

A XVIII. század a természettudomány újkori felindülésének hajnala. Az addig alig tengődő, sőt jórészt lenézett természetrajznak egyre több buzgó művelője akadt. Ennek velejárója volt, hogy az ősi törzs egyre több életerős új ágat hajtott; az új ágak további fejlődését Linné korszakos rendszerező munkája alapozta meg.

Ilyen egyre hatalmasabban kibontakozó új irány volt az állatvilág alsóbbrendű csoportjainak rendszeres tanulmányozása. Mert ne feledjük, hogy régebben a csigát, a rovar, a férget nem is tartották igazi állatnak. Akkoriban csak a gerinces volt állat. Lassan mégis részméltek, hogy az Élők Világának a bogár s a lepke

csak olyan jellegzetes tagja, akár az oroszlan vagy a kondorkeselyű.

Egyes csoportok alaposabb tanulmányozása az illető fajok gyűjtését, majd múzeumokban való elhelyezését eredményezte. Eközben kiderült, hogy egyes állatcsoportok példányainak tartósítása semmi különösebb módszert és ügyességet nem igényel, mások annál inkább megkívánják a különleges elbánást. És ha a lepkék szárnyának kifeszítése, tetszetős helyzetben rögzítése nem is mondható bonyolult, nehezen végrehajtható műveletnek, mégis bizonyos ízlést és ügyességet kíván. Az is biztos, hogy mindenki inkább olyasmit gyűjt,

amit könnyű épségben megtartani. Az avatatlanok sokszor fel is vetik a kérdést a lepkészek előtt, vajjon mennyi ideig tartható el a törékenység, a szerkezeti gyengeség minden bélyegét magán viselő, légies termetű és természetű lepke? Hiszen — mondják a kérdezők — alig egy-két évre terjedhet a fenntartás, megőrzés lehetősége s éppen ezért nem igen tudják, mi értelme lehet a pillangógyűjtésnek.

Az aggodalmaskodókat a nagy múzeumok régi lepkegyűjteményei megnyugtathatják. Mert bár igaz, hogy a kellően nem gondozott gyűjteményeket a penész meg a különféle rontóbogár hamarosan tönkreteszi, viszont a londoni British Museum lepkeosztályán mintegy harmadfélszázévesnél régibb példányok is láthatók. Utalhatunk ezenkívül a távol keleten, kivált Kínában és Japánban divatos lepkeszárny-díszítéses képekre, ruhákra és dísztárgyakra. Ezek egyike-másika szintén több százéves.*) A távoli példákon kívül azonban bármikor könnyűszerrel ellenőrizhetőkre is hivatkozhatunk.

Okiratokkal igazolható, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum Állattára egy bécsi születésű, de 1787-ben Budára került és ott negyvenkét évig élt lelkes lepkész, *Koy Tóbiás* lepkéit máig őrzi és tökéletesen jókarban tartja. A díszes, berakásos cseresznyefaszekrény ötvenkét fiókjában külön-külön kis üvegdobozokba zárt lepkéket tartalmazó gyűjteményt *Koy Tóbiás* 1829-ben bekövetkezett halála után, az 1830-as évek végén, *Frivaldszky Imre* szerezte meg múzeumunknak. Igaz, hogy ez a légmentesnek nevezhető, gondos elhelyezés azt a látszatot keltheti, hogy a *Koy*-féle pillangógyűjtemény — amelyben a legtöbb példány száz-százhuszéves, sőt régebbi — fennmaradása csupán a rendkívül gondos elhelyezés, talán éppen a minden oldalról körülzárt kis üvegdobozok következménye. De egyfelől ismét hivatkozhatunk a British Museum, sőt több más európai múzeum kevésbé gondosan elhelyezett lepkéire, másfelől pedig a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött olyan pillangóra, amelynek korát okiratok alapján százhatvanévesnél öregebbre becsülhetjük, holott mindig egyszerű nagy dobozban, többedmagával volt elhelyezve.

Ez a valóban viharosmultú pillangó a hegyi-fehérllepke (*Pieris Bryoniae*) egyetlen példánya. Sok vonatkozásban általánosabb érdekű történetéből hadd mondjak el néhány mozzanatot.

*

Azon kell kezdenem, hogy lepkészeink a hegyi-fehérllepke faji hovátartozandóságán már a XVIII. század hetvenes éveiben hevesen vitatkoztak. Mert való, hogy ennek a pillangónak némely példánya nagyon hasonlít a nálunk mindenütt közönséges repcepillangóhoz (*Pieris Napi*).

A vita megindulása idejében — 1777-ben — egy genfi gyűjtő, *Wallner* orvos, az Alpok ezer méteren jóval magasabban fekvő fenyveseiben fogott hegyi-fehérllepket küldött levélben (!) kora leghíresebb lepkészének, *Hübner*-nek, Bécsbe. *Hübner* mindjárt felismerte, hogy a hegyi-fehérllepke önálló faj és ezt *Wallner*-nek írt köszönő levelében kellően hangsúlyozta is. De ennél több nem történt mindaddig, amíg *Wallner* — jóval később — egy másik, ugyancsak Bécsben élt szenvedélyes lepkésznek, *Ochsenheimer*-nek, az előbbivel azonos helyen és időben fogott másik hegyi-lepképéldányt nem küldött.

) A Föld különböző rétegeiben esetleg többmillió év óta fennmaradt példányokról ezúttal nem szólnunk.

Ochsenheimer Ferdinand (1767—1822) életrajzi adataiból érdemes megemlítenünk, hogy főiskolát végzett, s a bölcsészet doktora volt, de kellemes tenorhangja révén csakhamar a színészi pályára lépett. A színpadon olyan babérok aratott, hogy sikereinek még nagy kortársa, *Schiller* is őszinte elismeréssel adózott. Az utókor mégis

Koy Tóbiás lepkegyűjteménye eredeti cseresznyefa-szekrényében, a Magyar Nemzeti Múzeum Állattárában. *Kovács István* felvétele.

inkább a természettudományi kutatások során elért eredményeinek emlékét őrízte meg. Kivált »Die Schmetterlinge von Europa« című négykötetes művével alkotott maradandót. *Ochsenheimer* özvegye már 1823-ban bocsátotta áruba a híres pillangógyűjteményt. Így vette meg a Magyar Nemzeti Múzeum ezerháromszáz ezüst forintért.

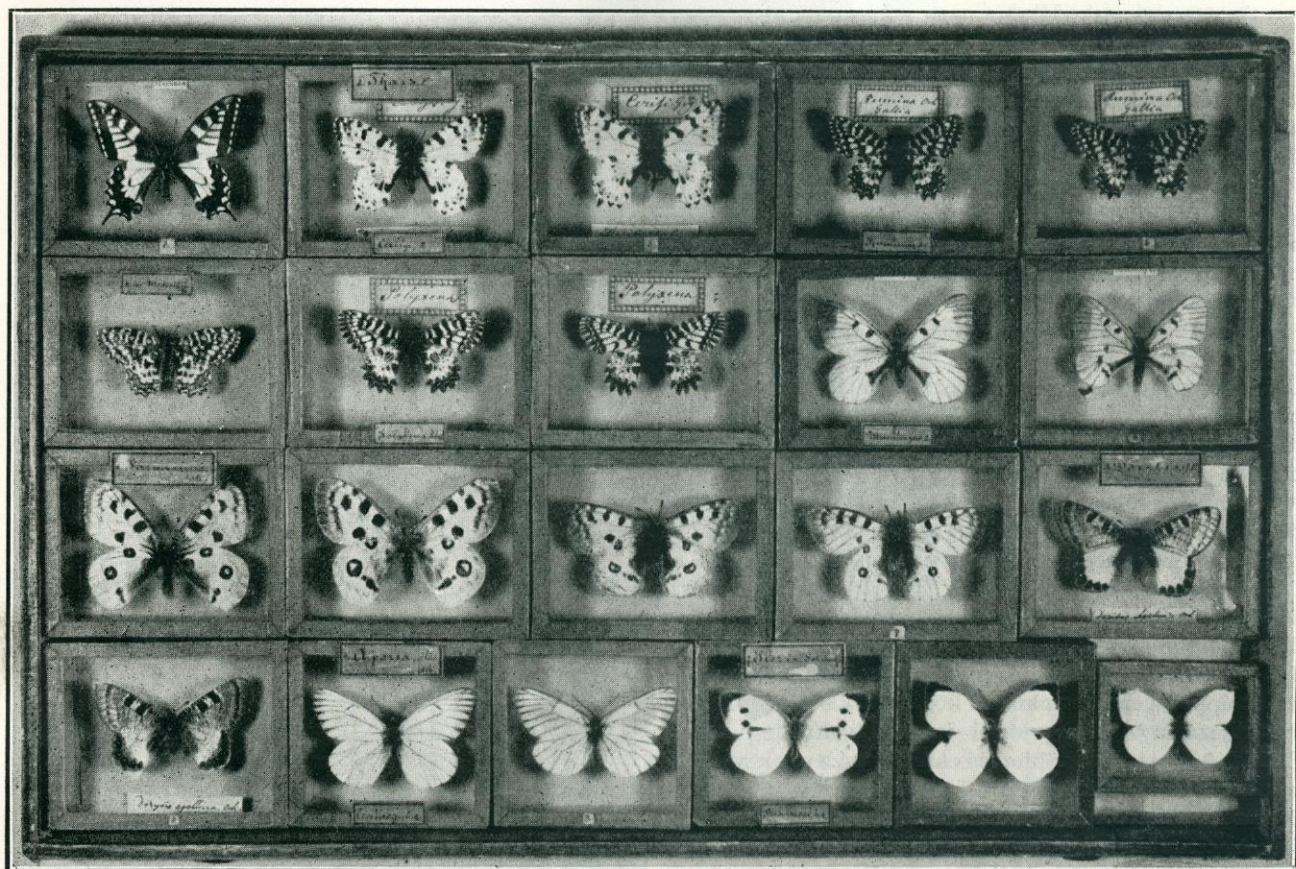
A gyűjteményben 1351 fajhoz tartozó 4070 lepképéldány volt. Nyilvánvaló, hogy az *Ochsenheimer*-féle lepkegyűjtemény megszerzése nagy lépés volt múzeumunk Állattárának megszervezése szempontjából; mert ezek a lepkék az akkori tudományos színvonalon lévő rendszer szerint voltak csoportosítva. Minden egyes lepképéldányon meglátszott, minő gonddal és szeretettel válogatta és feszítette ki a tenorista lepketudós. Ez magyarázza meg, hogy aránylag jó árat fizettek érte.

Ez az értékes, szép gyűjtemény, sajnos, tizenöt esztendővel később — mondhatjuk — egészen elpusztult. Ezt a pusztulást elemi csapás, az 1838-as pesti árvíz okozta. A dolog megértéséhez tudnunk kell, hogy a nagy vész idejében a Nemzeti Múzeum palotája csak épülőfélben volt. A múzeumi anyagot bérelt helyiségekben, a mai Eszterházy-utca néhány rozzant kis házában

helyezték el ideiglenesen. Ezekbe a kis házakba természetesen betört a Duna árja. Még szerencse, hogy a viskók nem omlottak össze — mint sok más ház a közelben — ezért a múzeum értékei közül csupán az olyan kényes anyag ment veszendőbe, mint aminő a rovargyűjtemény. Mert jóllehet a Nemzeti Múzeum akkori igazgatója,

A megmaradt példányok pedig későbbi selejtezéseknél estek áldozatul, amikor újabb gyűjtésekkel az illető fajok jobb példányaival lehetett a régi megviselteteket kicserélni.

A nagy gyűjteményből csak egyetlen pillangó maradt meg máig! Mégpedig a még ma is élénk vita központjában lévő hegyi-fehérlépkének *Wallner*-től 1777

Koy Tóbiás gyűjteményének egyik fiókja; a 110—140 évvel ezelőtt fogott lepkék mind kifogástalan állapotban vannak.
Kovács István felvétele.

Horváth István gondoskodott a rovargyűjtemény mentéséről, amennyiben az emeleti szobákba vagy legalábbis magasabb polcokra rakatta fel a dobozokat, mégis nagy kár esett bennök, mégpedig azért, mert hónapokba telt, amíg az átázott, nyirkos, dohos szobákból a gyűjteményt a Ludovika épületébe hurcolták át.

Elgondolhatjuk, mennyit pusztított a penész meg a múzeumbogár (*Anthrenus*) néhány hónap alatt *Ochsenheimer* híres lepkegyűjteményében. Biztos, hogy legnagyobb részét már akkoriban kellett kiselejtezni.

körül Genf környékén fogott nőstény példánya. Tűjén is megvan még *Ochsenheimer* eredeti cédulája és ezen a tőle eredő *Pieris Bryoniae* — akkoriban új — elnevezés! Ez a lepkenév tehát — az *Ochsenheimer*-től származó többi hasonlóval együtt — a tenorista színészt mint önállóan kutató természetbúvárt örökíti meg.

A százhatvanéves pillangópéldány pedig bizonyosága annak, hogy törékeny teste szerencsés esetben még olyan elemi csapásba sem pusztul bele, aminő az 1838. évi pesti nagy árvíz volt.

RÉGI ERDÉLYI VADÁSZOK.

Írta: Láposi Jenő.

A *Bach-Schmerling*-féle magyarirtó önkényuralom — miként tudjuk — nem volt alkalmas idő magyar könyvek kiadására. Annál kevésbé, mert a sajtó saszemű csöszzei, a cenzorok éppen a magyar gondolatok lázító hatása ellen hadakoztak a legcsökönyösebben.

De, úgy látszik, mégsem ítélték máglyahalálra

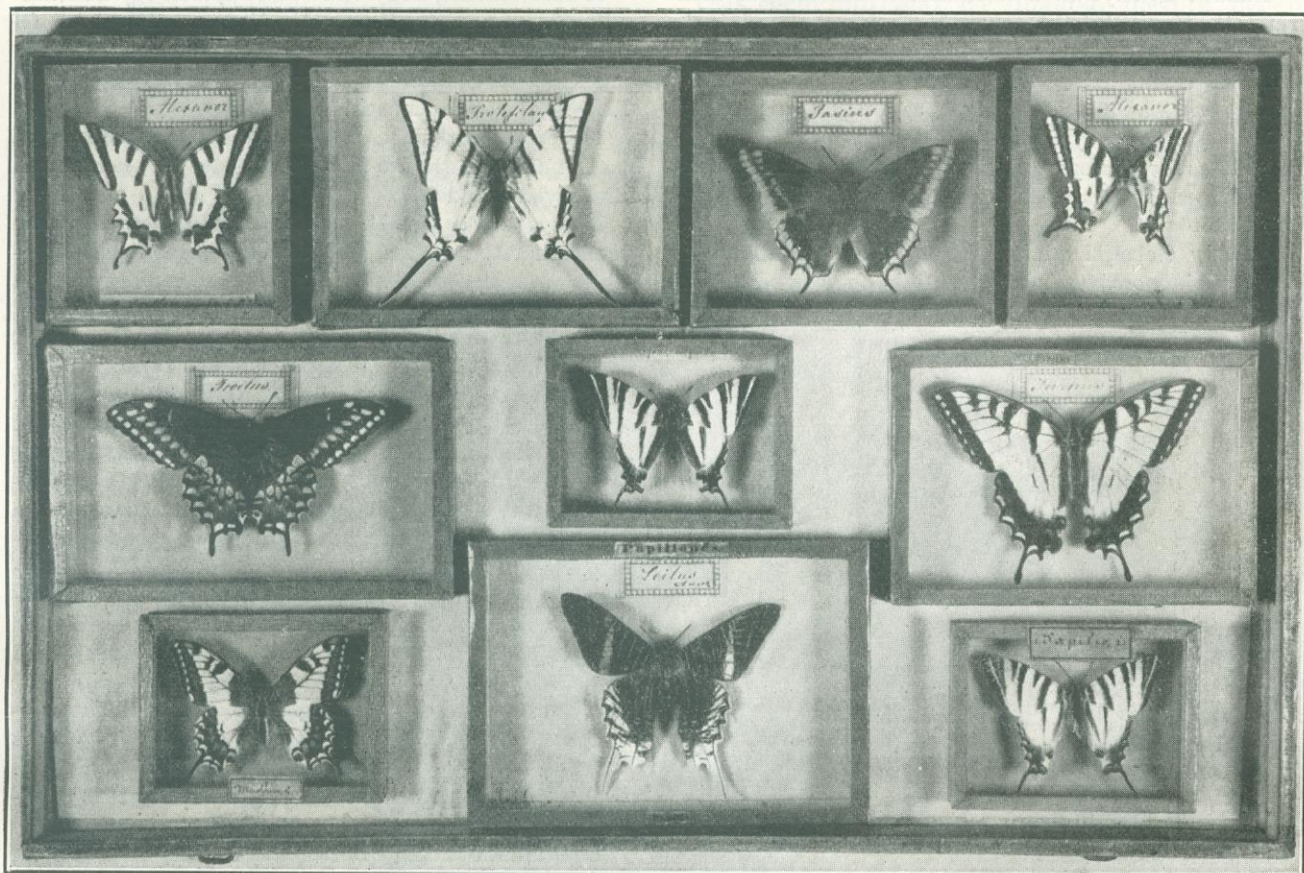
minden sajtóterméket. A »Hazai és külföldi vadászrajzok« című könyvnek — jóllehet 1863-ban jelent meg — a gondolat hóhérai megkegyelmeztek. Bizonyára az 1860-ban közhírrétett »októberi diploma« hatására. Ezt a rendeletet ugyanis sebhegesztő és idegcsillapító csodaszernek szánta... Bécs.

Igaz, hogy nagyon ártatlan mű volt. Olyan, mint egy kocavadász meddő puffogatása.

A könyv elején feltűnést kelt az *Újfalvi Sándor*-t ábrázoló színes kép. Nemhiába volt testi-lelki jóbarátja és engesztelhetetlen kuructársa a két *Wesselényi Miklós*-nak, az ellenzék oroszlánhangú vezérének, de megmaradt a Bach-korszakban is gerinces, dacos magyarnak.

nek. Úgy is van! Elsősorban kitűnő vadász. Másodsorban mestere a tollnak. Mivel a mai kor alig valamit vagy semmit sem tud róla, illő dolog, hogy bemutassuk az olvasónak.

Újfalvi 1791-ben született valószínűleg Romladék faluban. Atyja Belső-Szolnok megye népszerű alispánja volt. Vadászszenvédéye már kamaszkorában elhatalma-

A Koy-féle gyűjtemény fecskefarkú- és kardospillangói. Kovács István felvétele.

Érzelmait és elveit ruhájával is ki akarta domborítani. Szinte megdöbbenő, milyen tüntetően »betyáros«, vagyis magyarszabású ez az öltözet. A 72-esztendős *Újfalvi Sándor* ugyanis fején pántlikás pörge kalapot, törzsén ezüstpitykés mellényt és dolmányt, paszomántos nadrágot, lábán pedig harmonikás sarkantyús csizmát visel. Vállán puska és tarisznya. Szájában makrapipa. A torzonborz-szakállú vadász mokány paripán ül nagypekesen. A nyereg alatt színes csótár, vagyis takaró. A szürke ló előtt két kopó, meg egy elejtett vaddisznó.

Három évvel azelőtt a császári haditörvényszék ezt az elvetemült öregot még lázadónak minősítette és Olmützben üdültette volna. Ellenben akkor már enyhébb szelek fújdogáltak a Lajta túlsó partjáról. Úgyannyira, hogy a »gutgesinnt« fémjelzésű kurucok már puskát is kaphattak kezükbe. (Maga *Haynau Jakab* is halála előtt alföldi csikós-bojtáros jelmezzel bosszantotta a bécsi udvart.)

Mínthogy a testes kötet szerkesztője *Újfalvi Sándor* alakját első helyre állította, ebből az olvasónak arra kell következtetnie, hogy fontos egyénisége volt Erdély-

sodott rajta. Eleinte nyilazással töltötte szabad idejét. Később úgynevezett kulcospuskájával kezdett célba lövöldözni. Első vadászszakmánya... farkas lett. Ez a »baklövés« szörnyen elkedvetlenítette édesapját, mert vakon hitt abban a régi babonában, hogy aki első lövésével farkast terít le, az vadat többé sohasem lő.

Eleinte mintha igaza is lett volna az apának. Csakhogy a makacs fickó addig-addig gyakorolta a lövést, amíg mestervadász nem vált belőle. Sihederkorában már olyan biztosan célzott, hogy *Wesselényi-ék* sérülékertjében kilötte a pipát *Pölnitz báró* szájából.

A lövésen kívül rabja lett a lovaglásnak, meg a vívásnak, úzásnak is. Igaz, hogy nem is volt egyéb dolga, mint a testgyakorlás, mert jómódú földesúrnak született.

Hivatalt nem vállalt. Beérte a táblabírói címmel. Nemsokára beavatkozott a magas politikába is. *Wesselényi báró* barátja persze nem lehetett más, csak ellenzéki. Ő is az udvari párt ellen harcolt. Pesten — *Wesselényi Miklós* révén — meleg barátságot kötött *Széchenyi István*-nal, *Deák Ferenc*-cel, *Vörösmarty*-val és még több híres férfival. *Kisfaludy Sándor*-ral Balatonfüreden ismerkedett meg.

Birtokai Erdélyben voltak. Állandó lakása Romladék volt. Azt mondják, rajongó magyar, tanult gazda és elmés társalgó volt. Amikor eljegyezte magát a közléttel, lóháton járt a megyegyűlésekre. Nyáron gazdagságával foglalkozott. Ősszel és télen meg vadászott.

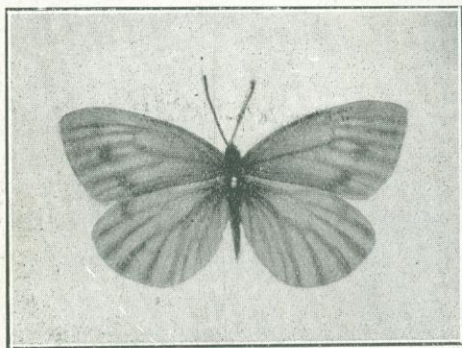
Szeptember derekán elbúcsúzott családjától és karácsonyig bújta a havasokat, erdőrengetegeket, meg a nádasokat.

Imádta Erdélyt és a természetet. Társasággal nem szeretett járni. Inkább egyedül, egy-egy kocsisával. Az elejtett vadat annak a családnak ajándékozta, amely szállással várta.

Így bújta a Bükköt, a Rezet, az Ünököt, a Meszest, a Ciblest, a Görgényi- és a Borgói-havasokat.

A 48-as forradalom alatt felperzselték házeit. A Bach-korszak pedig megapasztotta vagyonát. Ekkor Kolozsvárra költözött.

Sovány életrajzi adataiból nem lehet megállapítani halálának időpontját. Csak azt tudjuk, hogy 72-esztendő

Régebben, mint százhatvan évvel ezelőtt fogott és ma is épségben őrzött hegyi-fehérlépké (*Pieris Bryoniae*) a Magyar Nemzeti Múzeumban. Kovács István felvétele.

korában még töretlen kedvvel és rugalmas testtel vadászott.

Az említett munkában neki is van cikke. Címe: »Erdélyi vadászatok és vadak.« A régi emberekről és vadászatokról szóló közleménye olyan érdekes és hézagpótló, hogy érdemes vele foglalkozni.

A szerző azzal kezd, hogy kortársai felkérték, írjon valamit Erdély régi urairól. *Újfalvi* örömet lát munkához és a következőket közli:

Erdély ősi és legfélelmetesebb vadja hajdan a bölény volt. Ez tavasszal két borjút ellett. Nyáron füvet csipkedett, télen pedig famohát, fariügyet vagy varjúsátét(?). Sajnos, ennek a vadnak már csak emléke él. Hajdan az orvvadászok verembe csalták és agyonbunkózták. Az urak hajtói ellenben a tisztásra kergették s ott a lovasvadászok lándzsával, szekercével, vagy más fegyverrel ölték meg.

Apósától hallotta, hogy Erdély utolsó bölényét 1762-ben a borgói Pláj-hegyen ejtették el. Ez tízéves volt és öt mázsa 42 fontot nyomott.

Kiváló vadásznak tartották kortársai az 1761-ben elhunyt *Bánffy Farkas báró*, kir. táblai elnököt. Szünnapokon a báró Marosvásárhelyről nagyfalusi vagy kávási uradalmára szokott lovagolni. De sohasem egyedül. Magával vitt ötven-hatvan táblai írnot, több lövészt, pecért és persze egy farkas ebet. A csapat ilyenkor Isten szabadege alatt tanyázott. A báró sátorban, bölényirhán halt. Kísérői a máglyatűz mellett, a gyepeken heverészve aludtak el.

Esténként oda »tévedt« a jószimatú *Zentelki* cigánybandája — két hegedűs, egy bőgős, egy tárogatós meg egy cimbalmos — és húzta nekik a talpalávalót, meg a »keservest«. A »nemzeti táncot« *Bánffy Farkas* egymagában szokta eljátni. Csak ő utána rúghatta a port a sok lógós.

Másnap aztán a vadásznépesség felszedte sátorfáját és folytatta menetelését. Mentükben felvertek minden gyanus cihert, bokrot, nádast.

A báró érdeme, hogy vadásziskolájában egy hazafias-szemlé, edzett és életrevaló új nemzedék nőtt fel *Mária Terézia* és a kalapos király uralkodása alatt. Ennek az iskolának tagjai voltak a *Bánffy*-testvérek, *Wesselényi báró* és mások.

Ebben a korban a legtökéletesebb fegyvernek az olasz *Lazaro Lazarino*-félélt tartották. A nemesurak mind ilyeneket rendeltek.

Nem akadt a XVIII. században erdélyi úr, aki nem dicsekedhetett ménessel, jó puskával, sólyommal, kopóval és . . . pecérrel. Ma már kevesen tudják, hogy a kutyafalka vezérigazgatóját »pecér«-nek nevezték. Ezt akkoriban olyan előkelő tisztségnek tartották, hogy csak a . . . cigány vállalta. Ő se kapott nagyon rajta. A pecérnek éppen elég dolgot akasztottak a nyakába. Ő túlkölt. Ő vezette a hajtást. Agarászaton néhány agárral lesben állt s ezeket a felvert vadra úszította. Aztán rogyásig kutyagolt utánuk. Mindig minden kötelességét gyalogszerrel végezte. Ha pedig odahaza kellett maradnia, a kutyatársadalmat etette, itatta, bezárta, szabadon eresztette. Ezenkívül fát vágott a konyhára. Tányért mosogatott. Mangalicáknak moslékot hordott. Egyetlen kiváltsága az volt, hogy függetlenül cselekedett, mert neki csak a gazda parancsolhatott. (A szakácsasszony csak abban az esetben, ha előbb lekenyerezte, illetve leitatta.)

Ebben a században országoshírű vadászokat *Bornemisza József báró*, *Béldi Vencel gróf*, *Bánffy Elek* és *János*, no meg *idb. Wesselényi Miklós* rendezett. Ezekre francia márkikat és angol lordokat is meghívtak.

Újfalvi különösen *Bornemisza József*-et emlegeti, mint példás vadászt, aki rendesen hatvan kopóval, negyven agárral és tizenkét túlkölövel jelent meg a nemes versenyen. Többnyire a vécsi, fancali és görgényi határban. Egy-egy hajtóvadászatra egész sereg puskást hívott meg. Tíz számár meg öt parasztszeker szállította a bort meg az ételmelet utánuk.

Az egyik bándi vadászaton 1812-ben az író is megjelent. Kemény tél volt. A földet hó takarta. A nyomok arra vallottak, hogy farkas rejtőzik a nádasban. *Bornemisza* másfél óráig fáradt a lövészek, hajtók és pecérek felállításával a pogány hidegben.

Amikor a túlok felüvöltött, a kopók csaholva törtek előre. A nádasból hatalmas ordas rohant ki. A kopók ugatása megbolondította az agarakat is. A pecérek »haj! haj!« kiáltására ezek is nekiiramodtak és üldözték a nádas királyát.

Már nagyot futott a farkas, amikor két ürge agár, »Pandur« és »Huszár« fülönragadta és megállította. A báró erre odarúgott és buzogányával fejbévágta.

Iffj. Wesselényi Miklós egy hét alatt 105 nyulat lött. (Az akkori puskával kivételes eredmény!) Öt év alatt 46 farkast, 220 szarvast, 262 vaddisznót és 45 däm vadat ejtett el. Medvét egyet sem.

Szük terünk miatt nem taglalhatjuk bővebben az erdélyi vadászokat. De talán ez a szükséztel ismertetés is fogalmat ad arról, hogy kitűnő magyar vadászokban akkor sem volt hiány.

FEKETE EMBEREK, FEHÉR HEGYEK.

Írta: Eugen Eisenmann.

(Második folytatás.)

A Kibo és a Mavenzi ismeretlen világa.

— Theo! Sziklafalunk!

Megigézve állok a sátor előtt és feltekintek az ijesztően meredek sziklafalakra, a széthasadozott függőleccserekre és a szélesen előreugró jég-ereszre. Borzalmasan fenséges látvány! Vajjon sikerül-e majd első ízben megmászunk? A kérdésre nem merek igennel felelni, mert az óriásoldalon nem láthatom a részleteket, túlságosan alulról nézzük. Ezenkívül megint terjeszkedni kezd a gyalázatos köd, átláthatatlan függönnyé sűrűsödik és lucskosan ráborul a hegyre.

Ma már nem vágunk neki; előbb részletesen kell tájékozódunk. Visszabujok tehát a meleg hálósákba, mert csak 7 óra van s még egy órácskát szundikállok.

Amikor cihelődni kezdünk, az egyik didergő teherhordó azt kérdi: — Heja safari, bvana? — Indulunk, uram?

— Természetesen — felelek, de nem folytathatom, mert az egész társaság buzgón megfordul és elindul... lefelé.

— Állj! Tovább megyünk, fölfelé! — Csak a szitkok áradata érteti meg végre a feketékkel tévedésüket és tereli őket a helyes irányba. Ilyen hamar mégsem mondunk le a Kiboról!

A hideg egyáltalán nem illik Afrika fogalmához. Véglátatlan homokmezőkön és salaklejtőkön járunk; lábunk nyoma úgy mélyed a talajba, mint a laza hóba. Nyom nyom után marad el mögöttünk.

Behatolunk a ködbe. A teherhordók fejükön ingó csomagjaikkal, mint a kísértetek hol megjelennek, hol eltűnnek. Keserves lassan haladunk előre, Theo-val mindúntalan a feketékre kell várakoznom. Vajjon mi ütött beléjük?

Dél van. Csigamódra mászunk. Hol az egyik, hol a másik teherhordó köhög, hirtelen leheverednek a homokra, a takarót gyapjas fejükre húzzák és mozdulatlanul fekusznak. Nem tudjuk őket sem barátságos biztatással, sem fenyegetéssel lábra állítani. Egyáltalán nem akarnak tovább menni, megtagadják az engedelmisséget, mert félnek a ködtől. A napos, kék ég gyermekei a gomolygó ködfelhőket bizonyára gonosz szellemeknek tartják. A nedves hidegtől pedig állandóan kínosan köhögnek.

Habozva, tétovázva szemlélem a földön heverő három emberi gombolyagot. Nagyszerű tervünk csak nem dűl már itt dugába, mert a négerek vacognak és rossz szellemekben hisznek? Szókincsemben keresgélve, indulásra biztatom őket, amiben Theo is segít. Beszélünk, ordítunk és dühöngünk. Mindhiába! Teherhordóink sorsukba beletörődve csendesen hevernek és egyre csak azt hajtogatják, hogy — nem! — Egyikük csupasz mellére mutat és köhög; nem tudom, félre akar-e vezetni vagy valóban beteg?

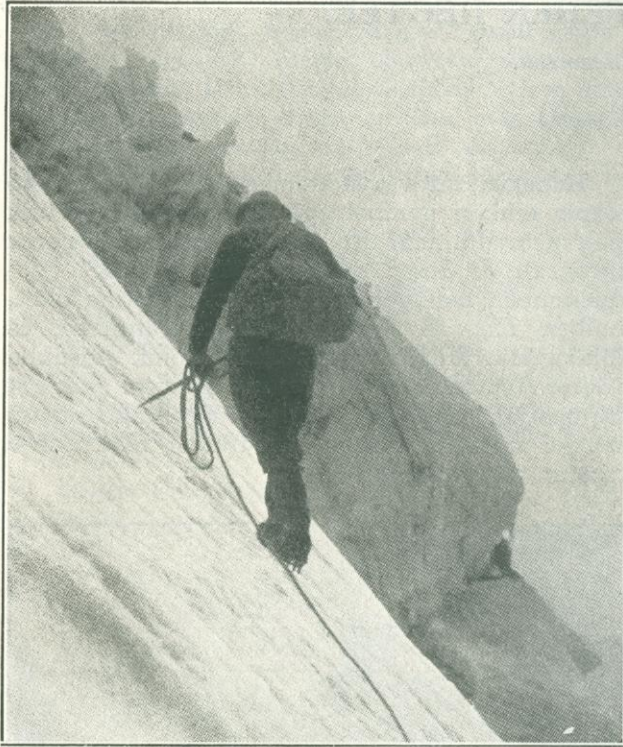
Eisenmann a Kibo déli oldalának alsó részében.

Tehetetlenek vagyunk és nem tudjuk, mitévők legyünk. Visszaforduljunk? A barátságatlan idő alig csábít a magasba, később mégis elhatározzuk, hogy tovább kapaszkodunk.

— Kicsomagolni! — A parancsot többször kell megismételnem, amíg a négerek megértik és teljesítik. Elővesszük hátizsákunkat és belégyömöszöljük a legfontosabb felszerelési tárgyakat, kötelet, hágóvasat, kevés ennivalót s a könnyű, vékony sátorvászmat. Nehéz szívvel mondunk le a puha hálósákról, a sátorról, sőt a gyorsforralóról is. — Most pedig mehettek a fenébe! Takarodjatok! Heja!

Kerekre nyílt szemmel bámul ránk a három legény. Nyilván azt hiszik, hogy megbolondultunk. Nem tudják felfogni ésszel, mit akarunk. A két fehér bvana egyedül akar a sziklavadonban tovább vándorolni? Hiszen a biztos halálba mennek! És ki viszi a két hátizsákot?...

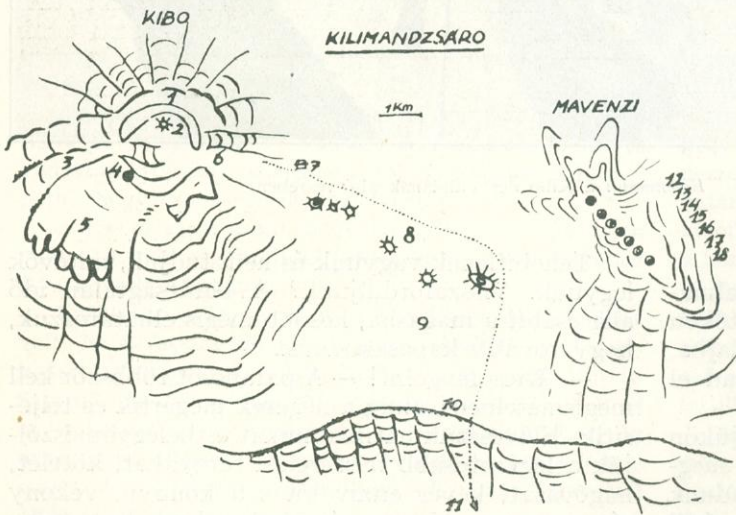
Újabb »heja« kiáltásunkra nekirugaszkodnak és szaporán ügetnek a nyomokon visszafelé, míg csak el nem nyeli őket a köd.

Eisenmann a Kibo déli oldalának középső részén, a csuszamlásokon.

Theo, példámát követve, vállára veszi a hátzissákot, megragadjuk a jégcsákányt és indulunk fölfelé!

Nyugatnak tartunk a magas sziklafal alatt, s amikor a ködben hézag támad és fölfelé látunk, megállunk, hátraszegjük fejünket és a magasba

1. Az Északi-jégár. 2. A csúcs. 3. A Nyugati-hasadék. 4. A »Vilmos-császár«-csúcs. 5. A Déli-jégár. 6. A »Johannes«-rés. 7. A Kibo-menedékház. 8. Lávadombok. 9. Nyereg-fennsík. 10. A fennsík széle. 11. A Péter-kunyhóhoz vezető út. 12. A »Wissmann«-csúcs (4200). 13. A »Hans Meyer«-csúcs (5270). 14. A »Purtscheller«-csúcs (5240). 15. Névtelen csúcs (5235). 16. Névtelen csúcs (5215). 17. A »Latham«-csúcs (5140). 18. A déli csúcs (5185).

kémlelünk. Szorgalmasan készítem a vázlatokat, de az egyes pontok összefüggését nem tudom megszerkeszteni. Szörnyű állapot! Ha törik, ha szakad, holnap mégis neki kell vágnunk a falak megmászásának, mert fogytán az elemőzsia, sátor és hálósák nélkül pedig úgysem győznénk ismételt

a csontig maró éjjeli hideget. Pedig még nem fedeztük fel a »bástya« gyenge pontját.

Nagyokat ugorva menekülünk. A Kibo köveket zúdít le és szikladarabok dübörögnek alá mögöttünk a mélységbe, széttöredeznek és finom poruk kénkőszagot áraszt a levegőben.

Ezúttal szerencsésen elmúlt a veszedelem és súlyos hátzissákunkkal tovább kapaszkodunk. Éles, tizkarmú hágóvasunk nélkül nem is megyünk, hanem szinte táncolunk a tükörsíma jégpáncélon át. Minden lépésnél az a veszély fenyeget, hogy száz méternyire zuhanunk a mélységbe. Moréna-sáncok és hómezők váltakoznak. Majdnem két kilométert haladtunk már ilymódon, háromízben havon át és egyfolytában ködben. Váratlanul jéghideg szél kerekedik és hullani kezd a dara. Merő lehetetlenség tájékozódni. Már csak azt tudom, hogy balra a völgy tátong, jobbra fent jégzirtek csüngnek, minden pillanatban azzal fenyegetve, hogy letörnek és agyonsújtanak.

Néhány sziklatömb mellett megpihenünk. A szélvihar rézsút hordja a havat a levegőn át. Hátzissákunkból előrángatjuk és felöltjük sűrűszövésű felsőruhánkat; már semmiben sem különbözünk a sarkkutatóktól.

Órák mulnak el, de a köd csak nem akar ritkulni. Húsz méternyire a szélrózsa minden irányában számunkra vége a világnak. Beesteledik és alig találunk akkora sík helyet, amelyen kinyújtózkodhatnánk. Komisz érzés, amikor az ember nem tudja, melyik percben szakad nyakába a veszély felülről. Lemálló sziklatömegek és lezuhanni készülő jégcsúcsok fejünk fölött nem valami kívánatos dolgok. Ki az ördög akarna éppen tanyahelyén sírbaszállni? Itt van ni, megint recseg-ropog és két fejnagyságú kődarab gurul csaknem lábunk elé. Ezen a helyen bizony nem vagyunk biztonságban.

Vagy száz méterrel tovább megyünk, míg nem valamelyest kiemelkedő, úgyahogy biztos helyre találunk. Négyezerhét-százötven méternyi magasságban vagyunk. Néhány sziklalap alatt üldögélünk, a vihartól valamennyire védett helyen. A szitáló hó ellen védekezve, magunkra borítjuk a sátorlapot. Jéghideg teát szürcsölünk és étvágy nélkül rágunk kenyeret és szalonnát. A ponyva alatt kellemetlenül szűk a hely, amennyire csak lehet összebújunk, hogy kölcsönösen melegítsük egymást. Kötél, keztyű és sapka derék-aljunk, hogy némiképen megvédjen a földből áradó hidegtől és kipárnázza a sziklák kemény éleit. Ha egyikünk váratlanul megmozdul, nyomban felfordul a tábori kulacs vagy kiborul a féligteltszardíniás doboz tartalma.

A levegőt vágni lehet, olyan sűrű. Kurtán, nehezen lélekezünk, aztán mégis csak ki kell nyitnunk a sátorlapon az ablakocskát. Mindez hagyján, hiszen nem első éjszakánk ilyen vacokban, de a holnap nap eseményeinek és a délfal tervezett megmászásának bizonytalansága nyugtalanít. Eltökéljük, hogy hajnalí 2 órakor indulunk és hozzáfogunk a dologhoz...

Az üldögélés kínossá válik, elgémberedve kuporgunk egymás mellett. Háttámlának használt trópusi sisakom mind laposabb lesz. A sátor belseje a lecsapódó páráról átnedvesedik, nyirkos, akár a kígyó bőre. Ha csak megérintjük, hideg borzong végig rajtunk. Egyujjas kesztyűnket és gyapjúsapkánkat kotorásszuk elő és minduntalan az óra világító számlapját kémleljük. Előbb csak az órákat, majd a perceket, végül a másodperceket számoljuk. Nagyon, nagyon régóta fázunk már a vékony sátorlap alatt, elszundítunk, majd megint felriadunk... és még mindig csak éjfél előtt 11 óra van. Keservesen hosszú az ilyen trópusi éjszaka.

Hirtelen felriadunk és elszáll szemünkről az álom. A szél megfordult és teljes erővel búvóhelyünkbe fúj. A magunkra húzott batiszt úgy csattog, mint a lobogó vászna és a vihar majd szétszakítja. Kétségbeesetten kapaszkodunk szabad csücskeibe, lábunk alá gyűrjük és ráülünk. Aggodalmunkban még a metsző hidegről is megfeledkezünk. Csak a sátorlap álljon ellen! Ha elszakad, nincsen számunkra védelem a szélvihar ellen és vége mindennek.

Később eláll a havazás, csak a vihar dühöng kétszeres erővel. Arra sem jut már idő, hogy az órát nézegessük, hiszen a csattogó batiszttal birkózunk teljes erőnkkel, nehogy ronggyá szakadjon.

Az az oldalunk, amelyet a szélvihar ér, már érzéketlen. Különösen *Theo* szenved, mert én védettebb helyen ülök. Noha lábunkat a hátizsákokba dugtuk, egyre jobban kihűl és állandó mozgása is édeskeveset használ.

Rémülten hallgatom fogát csikorgatva fojtottan nyögő pajtásomat. Szívem elszorul, de nem tudok vele helyet cserélni, tehát még túrnie kell. A vihar pedig egyre jobban dühöng a hegy körül.

Óraszám küzködünk, álljuk a sarat és megmerevedett újjakkal kapaszkodunk a mentő vitorlavászonba. Érzékeink lassan eltompulnak, erőnk fogytán van, és közömbösekké válunk. Erre a szélvihar rohamai is gyengülnek és ritkábban ráznak fel bennünket.

— *Theo!* — Megbököm pajtásomat és kérdően tekintek rá, ő pedig szótlanul bólint. Kitartottunk! A szél gyengülése közben virrad ránk a reggel.

Borús, szürke, ködös a derengés. A jégcsákány és a hágóvas szabadég alatt mélyen a hóban maradt. *Theo* fagyos lábujjait fájlalja. Csak lassan ébredezik bennünk az élet.

Szinte gyengéd érzéssel hajtogatjuk össze a ponyvát. A kis csomag, alig nagyobb a fényképezőgépnél, mégis életmentőnk volt az elmúlt viharos éjjel.

Mialatt csomagolunk, javul az idő és derül az ég. Hangulatunk is bizakodóbbá válik és nyugati irányban törtetünk előre. Napsütötte hómezőkön baktatunk át, sziklagerinceken kapaszkodunk könnyedén fölfelé és jégcsapok szegélyezte jégereszek alatt bujkálunk tovább. Végül letesszük hátizsákunkat és a Kibo nyugati oldalát ketté szelő óriási szakadékig megyünk. A kráter széle legfelül beomlott, ezért csúszik meg rajta a jégtömeg. A sziklák bordásan tagolják a sötét tatóngó mélységet és minden vad és »érintetlen«.

Messze alattunk az őserdő fakoronái hullámzó zöld tengerré folynak egybe, a felhők magasságában pedig egyedül ragyog a Csúcs. Távolság, a mai napra elérhetetlen messzeségben! Káprázatosan pompás, lenyűgöző tájkép.

Valamivel a nyugati szakadék előtt bizonyára találnánk egy szép és aránylag könnyű kapaszkodót a hegycsúcs felé, de mindenképpen a déli fal rabjai lettünk.

Búcsúpillantást vetünk arra a különös ablaknyílásos gerincre, amelyet »lyukas szikla«-nak nevezünk el, aztán megfordulunk s amerről jöttünk, messzire visszabandukolunk. Sziklafalunk nem lebbenti fel fátyolát, nem mutatkozik, de

Csaknem a Kibo-nyeregig fel díszlenek a pompás Seneciok.
A háttérben a Mavenzi.

hiszen visszajövünk még! Menetelésünknek a Kibonyergen csak nem akar végeszakadni. Ugyancsak megizzadunk s időnként rövid ideig pihentünk. A komor Mavenzinek majdnem a lábához értünk és nemsokára jobbra kell fordulnunk. Zöld fennsík terül el előttünk. Arra kell törekednünk, hogy megtaláljuk a Péter-kunyhót. Kezdetben kissé tervszerűtlenül tapogatózunk erre-arra, majd megbízunk a magasságmérőben és a menedékház magasságában vízszintesen tartunk irányt. *Theo* felfedez egy feltűnő sziklát, amely a menedékház közelében mered égnek, mire öt perc múltán valóban megérkezünk és kedves fogadtatásban részesülünk.

Barátaink, a Kibo sikeres megmászása után, bennünket megelőzve érkeztek haza és forró teával vendégelnek meg. Persze örülnek, hogy nem kell értünk aggódnunk, de mi is örvendünk, hogy épségben látjuk egymást viszont.

Egyik feketénk már semmit sem akar dolgozni. *Kibic*, a teherhordók kapitánya, röviden elbánik vele és elkergeti, mire a táborban helyre áll a béke és a nyugalom.

A menedékház sűrű ködkásába burkolódzott és két nap óta tehetetlenül ülünk. Feketénk

A teherhordók a Péter-kunyhó előtt, a tábori tűz körül.

szörnyen megelégedettek a helyzettel, de a fehér bvanak csoportjában fokozódik az ingerültség. Szerencsére megszólal a kéziharmonika és deríti a hangulatot.

Négy hálóhelyre öten vagyunk, egyikünk tehát kénytelen a hordágyon feküdni. Ez nemcsak rövid, hanem keresztpántjai olyan kemények, akár a lécrastély. Ezért *Kone* éjjelenként inkább a fapadot választja.

Engem ismét főfájás kínoz és vérem minden szívverésre fejemben lüktet. Nyugtalanul hanykódom kemény, egyenetlen fekvőhelyemen. Nem tudok aludni és száz kusza gondolat kavarg agyamban. Tervezgetek, latolgotok: nekivágunk a Mavenzinak. A barna szakadékoktól részekre tagolt sziklafalnak hat csúcsa ötezer méternél magasabb. Kettőnek közülük még neve sincsen. Ez volna aztán a Kibon esett csorbát kiköszörülő vállalkozás.

Január 8-án öten indulunk a Mavenzire. Már 3 óraker bújunk ki hálósákjainkból, mégis csak 6 óra felé kelünk útra. Afrikában indulás alkalmával gyakori az ilyen idővesztés és tengernyi fáradságunkba került, amíg sikerült teherhordóinkat később arra szoktatni, hogy egy óra alatt elkészüljenek. A feketékből hiányzik az idő fogalma, és nem tudják, hogy a fehér embert az »idő pénz« kényszerűsége hajszolja át az életen. Ezért boldogok.

Libasorban vándorolunk a Kibonyereg felé, a Mavenzi délnyugati oldalának töve mentén. Az öt teherhordó mindegyike egy-egy hátizsákot cipel. A ritkás, kemény fűszálakon a hűvös hajnal harmatcseppjei csillognak. A Mavenzi mögött kél a Nap.

Az északnyugati gerincen át szeretnénk a csúcsot elérni. Ugyanazon az úton, amelyen *Klute* és *Oehler* 1912-ben a hegy első megmászása alkalmával jártak. A sziklákon bőven akad kapaszkodásra alkalmas hely. Tamás, a teherhordók főnöke, fekete hegyvezetőnek mutatkozik be és

elül mászik. Tíz méterenként meg-megáll és visszatekint a csapatra, mindnyájan követjük-e, nem szorul-e valaki segítségre.

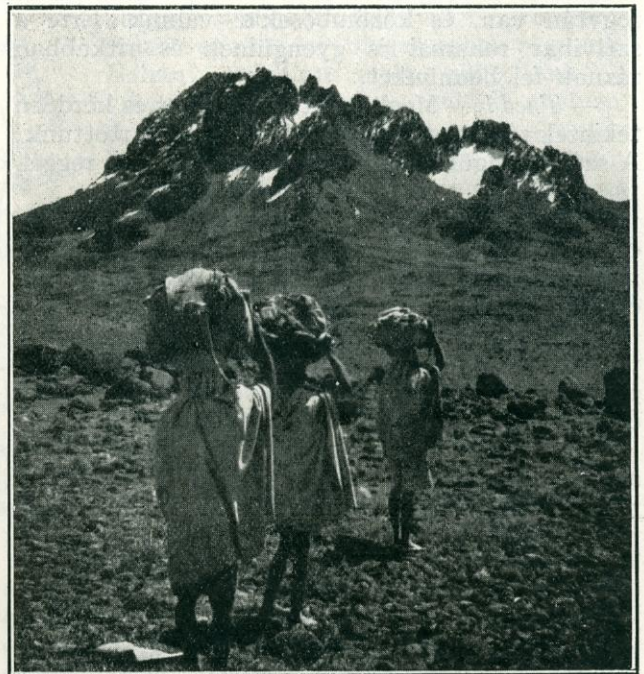
A gerincen elmaradnak tőlünk a teherhordók és magunk vesszük vállra a hátizsákot. *Theo*, *Kone* és *Stompa* egy csapatba szövetkezve előre mászik, jómagam *Kibic*-cel még egy darabig pihenek, úgyis hamarosan utolérjük ketten azokat, akik hárman vannak egyszál kötélre fűzve s jóval lassabban haladhatnak.

Ismét beborul az ég s az egyik meredek sziklatoronyra felhőgomolyag ereszkedik. Vajjon ez már az első csúcs? A legészakibbat, az 5270 méter magas »Hans Meyer«-csúcsot már ismételten megmázták, a leírás azonban homályos és ellentmond az *East Africa Mountain Club* térkép felvételeinek. A legcélszerűbben cselekszünk, ha magunk keressük meg az utat.

A nagy toronytól jobbra meredek hómező közepén megpillantjuk három pajtásunkat. Sietve követjük őket. A hómezőhöz érve, kötélvégre fűzzük egymást és óvatosan tovább mászunk. Balra síma sziklafal, jobboldalt szédítő mélység a Kibonyeregig!

A szél elkapja kiáltásunkat és bajtársaink eltűnnek az óriási torony mögött. Ott fönt, nyitott szakadéokban keményre fagyott hó borítja a meredek lejtőt. Mind a ketten a jégkéregbe verjük csákányunkat. Lassan csúsztatjuk rajta végig a biztosító kötelet, amíg a másik tovább mászik.

Egyelőre még *Kibic*-cel egymástól rövid kötél-távolságnyira egyszerre haladhatok és társainkat csakhamar utolérjük. Már is balfelé megelőzzük őket. Egyre meredekebb a csontkemény jégkéreg. Hát csak óvatosan és biztosítással! A hótakaró jeges kérégbe keskeny lépcsőfokokat vájunk és lépésről-lépésre kapaszkodunk fejjebb. Aki meg-

Menetelés a Mavenzi felé. Baloldalt legmagasabb része, a »Hans Meyer«-csúcs.

csúszik, örületes iramban jégpályán át szánkázik a szakadékon, mígnem halálra zúzza magát.

Eresz módjára kinyúló jégtömeg karvastagságú jégcsapokkal váratlanul megakasztja haladásunkat. Ennek a bástyának legyűrésére órák hosszatt kellene faragnunk a lépcsőket. Más megoldást keresünk, de a szakadékot elhatároló, előre könyöklő sziklafalaknak szinte fenyegető az alakjuk.

En a jeges megoldás mellett vagyok, ez hosszadalmas, de annál biztosabb, *Kibic* ellenben a baloldali sziklafalra kacsint. Jól ismerem ökelmét, mindig a huszáros virtuskodásért lelkesedik. Erőszakosan balra tartana, ámde a kötéllel pórázon vezetem!

— Hát csak morogj sűrű szakálladba!

Mennél hosszabb ideig szemlélem a fölöttünk lógó jégtömeget, annál terjedelmesebbnek és fenyegetőbbnek látszik. A sziklarés mégsem annyira magas, viszont híján van a fogódzkodás alkalmának. Jól ismerem a kúszás módját ujjhegyen függeszkedve, ötezerméteres magasságban; szívünk vadul kalapál, halántékunkban lüktet a vér, mítha szét akarná feszíteni az ereket, tudónk lihegve dolgozik, karunk mégis erőtlén és ólom-súlyú.

Kibic megszólal: — emitt egy remek biztosítóhely! Te beledöföd a jégcsákányt s ha netán megcsúszom, holtbiztosan feltartasz a kötélnél fogva.

Karját kinyujtva, végigtapogatja a sziklát, megérzi az apró egyenetlenségeket, megkapaszkodik rajtuk és feljebb húzódkodik. Megtestesülése az erőfeszítésnek. Hiába! Vissza kell térnie.

Amikor másodszor dacosan nekimegy, kissé magasabbra jut és egyre tovább kúszik. Ha nem hagyja el az ereje, sikerül a dolog. Görcsösen markolom a kötelet és minden mozdulatánál attól tartok, hogy lezuhan. Teste egy másodpercig egyik karján lóg, azután egyet ránt magán és feltornássza magát a tömbre.

Előbb a hátizsákot húzza fel a kötélén, azután következem én. Valamivel kurtább végtagjaim miatt nehezen győzöm a dologot, de a helyzet veszélytelen, mert a kötél függőlegesen lóg alá felülről. Lihegve jutok fel, majd *Kone*-t, a másik csoport vezetőjét segítjük át a nehéz sziklapárkányon.

A terep könnyebbé válik, de csakhamar a második jégeresz torlaszolja el a szakadékot. Kissé lefelé ereszkedve és jobbra nagyot kerülve, legyőzzük. Szilárd jégkérgen járunk, de az alattunk tátongó iszonyatos mélység arra késztet, hogy minden lépésünk elé bevágjuk a csákányt.

Már jóval magasabban járunk annál a toronynál, amelyet tévedésből a csúcsnak véltünk, mégsem látjuk a szakadék végét. Fölöttünk pedig megint gyülekeznek a tejfehér fellegek.

A terep laposabbá válik. Nekirugaszkodunk és kopók módjára lihegve, törtetünk fölfelé. Valamerre meg kell találnunk a hasadékot, azután a gerinc sem lehet már messze. A ritka levegőben minden lépéshez kétszer annyi erő kell, mint a völgyben. Ime ... a hasadék!

Letelepedünk a sziklára és pihenünk. Feltűrjük ingujjunkt és számoljuk érverésünket. Percen-

ként százhusz! Megnyugszunk, szívünk nemsokára megint rendesen működik.

Egy óra múltán megérkezik három barátunk. *Stompa* biceg és sápadt.

— Mi a baja?

— A szakadékban lábára hullott egy kő. Már nem tudott kitérni előle.

— Szorítsd össze a fogadat, öreg fiú, mindjárt fönt vagyunk.

Néhány perc múltán a »Hans Meyer«-csúcson szorítunk egymással kezét. Az első ötezerméteres csúcson győzedelmeskedünk! De kilátás nincsen, szemnézni nem lehet. Köröskörül sűrű felhőzet gomolyog. 15 óra van.

Három társunk visszafordul. Jómagam *Kibic* társaságában a Mavenzi valamennyi csúcsát meg akarom mászni.

— Szerencse fel! Aztán épkézláb gyertek le!

Kibic már a kötelet szedi hurokba, mialatt gondolataim sebesült barátom után szállnak. Remélem megbírkózik a bajjal.

Társainkat elnyeli a köd. Bakancsuk kopogása a sziklán és a jégcsákány acélos csengése egyre távolabbról hallatszik. Állunk és hallgatódzunk; immár tökéletes a csend.

(Folytatjuk.)

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Élelmes, türelmes hímek. Olvasóink bizonyára sok érdekes dolgot olvastak már arról, miként viselkednek egyes állatfajok nászuk idején. Többben ilyen nászjelene- teket alkalmasint maguk is megfigyeltek már. A közönség érdeklődése azonban többnyire csak a környezetében élő nagyobb állatok megfigyelésére szorítkozik, az apróbb állatok, különösen a szabadszemmel alig láthatók, természetesen elkerülik figyelmét, pedig ezeknek a viselke- dése is akárhányszor roppant érdekes és tanulságos.

Ilyen apróságok a pókszabású állatok atyafiságába tartozó atkák is. Vannak közöttük, amelyek a száraz- földön élnek le életüket, más fajoknak viszont a víz az otthona. Az alábbiak megértéséhez meglehetősen bonyo- lult fejlődésmenetüknek csak a következő igen rövidre szabott és legegyszerűbb módját vázoljuk. A petéből bizonyos idő múlva kibújik a hatlábú lárva, ez később úgynevezett nymphává alakul, régi lárvabőrét termé- szetesen levedli. A nymphának már nyolc lába van, akár az anyjának, de még nem ivarérett; egy későbbi újabb vedlés után az állat nymphabőrét elhagyja és már mint teljesen kifejlődött, ivarérett egyén jelenik meg, hogy legfontosabb hivatását, az utódokról való gondoskodást betöltse.

Eredményesen — egyes kivételes esetektől eltekintve — csak ivarérett hímek és nőstények párosodhatnak. A már megtermékenyített nőstényekkel a hímek mit sem törődnek. Részben ez magyarázza meg a hímek érdekes viselkedését. Ha valamely hím ugyanis faj- fenntartási ösztönétől hajtva, bolyongása közben valami védett zúgba félrevonult olyan fajtestvéreire akad, amely nymphából éppen ivarérett egyénné alakul át, nem megy el mellette közömbösen, hanem lábával és állkapcsi tapogatójával gondosan átöleli és napokig étlen-szomjan türelmesen őrzi, amíg az átalakulás be nem fejeződik. Az igaz, hogy amikor ez bekövetkezett, az ivaréretté

alakult nösténynek alig van annyi ideje, hogy nymphabőrét leveesse, az addig türelmes hím máris megtermékenyíti. Valóban megható példája az áldozatos türelemnek, amelynek jutalma azonban soha el nem marad.

A hím mindig csak olyan átalakuló nymphát őrzi, amelyikből nöstény lesz; amelyikből hím lesz, azt még véletlenül sem őrzi egy pillanatig sem. Ez azért csodálatos és érdekes, mert a nymphának többnyire még semmiféle olyan külső alaktani bélyege nincsen, amelynek alapján nemét meg tudnók állapítani. A hím atka azonban néhány másodpercnyi izgatott körültapogatás után csalahatalanul megállapítja, hogy leendő ivarérett hímmel vagy nösténnyel van-e dolga. Ha leendő ivarérett hímmel bukkan, a körültapogatás után otthagyja. Hogy ebben a felismerésben melyik érzékszerve segíti, még nem tudjuk.

Miként említettük, az atkák javarésze igen apró és a szárazföldiek megfigyelése igen körülményes; ezt az érdekes jelenséget például nyáron a Balaton mellett mégis bárki könnyűszerrel megfigyelheti. Egy kis igyekezettel sűrűszövésű lepkehálóval is szerezhetünk a Balaton fenekéről hináros, nádas környéken víziatkákat, ezeket félig balatoni vízzel telt kis üvegdádba, esetleg más alkalmas edénybe tesszük. Az üvegdád aljára vékony réteget a víz fenekéről származó törmelékből is helyezünk. A víziatkák között bizonyára lesz a *Piona coccinea gracilipalpis* nevű alaknak is néhány jó kövér, gömbalakú, mintegy két-három milliméter hosszú, tehát szabadszemmel is jól látható és a többi fajnál nagyobb képviselője. Fáradszórólátlanul úszkálnak ide-oda a vízben. De ha kézinyagítóval a törmeléket is figyeljük, néhány nap múlva egy kis szerencsével fadarabok, levelek, kavicsok alján átalakulásra elvonult nymphákat is fedezhetünk fel; ezeket azután a szertekószáló hímek hamarosan megtalálják és a nöstényeket pártfogásukba veszik. Az üvegdád fenekére ajánlatos a Balatonból a víziatkákkal együtt kihalászott szúnyoglárvákat is tenni, hogy legyen az atkáknak mit enniök, különben éppen az örökké éhes és roppant falánk *Pioná*-k egymásnak esnek és egymást falják fel. Szóval, éppen elég látnivaló akad a kis üvegdádban, megéri a fáradságot és türelmet, mert tanulságos és egyúttal szórakoztató is.

Szalay László dr.

A százéves emberek földje. *Mecsnikoff* vizsgálatai óta szinte általánosan tudott dolog, hogy a leghosszabbéletű emberek földje Bulgária. Ezt *Mecsnikoff* azzal magyarázta, hogy a bolgárok hosszú élete szorosan összefügg a yoghurt bőséges fogyasztásával. A kutató tudomány azonban ezt a magyarázatot ma már nem tartja eléggé meggyőzőnek és tovább kutat. Legújabbban egy bolgár orvos, *Panoff* foglalkozott a kérdéssel és már eddig is nagyon érdekes megállapításai vannak.

Mindenekelőtt kiderítette, hogy a százéves kort elért emberek egyrésze nem volt rendszeres yoghurt-fogyasztó. Ebből jogosan következtetünk arra, hogy ha bármelyikünk szánna rá magát a yoghurtos étrendre, ez éppen séggel nem lenne elég biztosítéka hosszú életünknek. Maguk a százévestendős aggastyánok is nagyon eltérően nyilatkoznak, amikor hosszú életük magyarázatát tudakoljuk tőlük. Jellemző, hogy egyesek a szeszcsináltól való tartózkodásukat hangsúlyozzák, mások viszont azt állítják, hogy a bor — kivált a vörösbor — biztosan hozzájárult életük meghosszabbításához.

Panoff csak annyit vélt ezen a téren megállapíthatónak, hogy minden ember, aki megérte a százéves

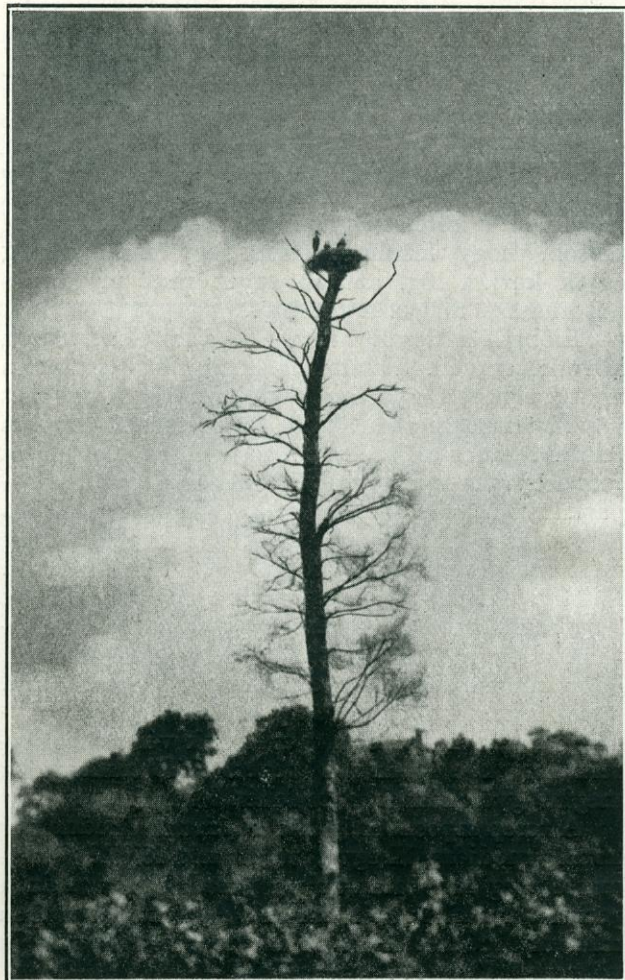
életkort, jó alvó volt. Az álmatlanságot még hírből sem ismerte egyikük sem.

Panoff a kérdést érdekesebben megvilágította akkor, amikor a családfákat is vizsgálta. Bevezetésképen azonban megjegyezte, hogy Bulgária viharos történeti multja folytán érthető, hogy a sok sanyargatást szenvedett népnek csak leginkább életrevaló egyénei maradtak meg és csak nekik voltak leszármazottaik. A sok háború és egyéb csapás tehát valóságos kiválogatást végzett. Ehhez hozzájárult, hogy az ilymódon kialakult törzsek összeházasodtak. Szinte azt mondhatnók tehát, hogy valósággal kitenyészített hosszúéletű törzsekkel kell ott számolnunk, vagyis olyanokkal, amelyekben a hosszú élet a szervezet öröklött sajáttsága lett.

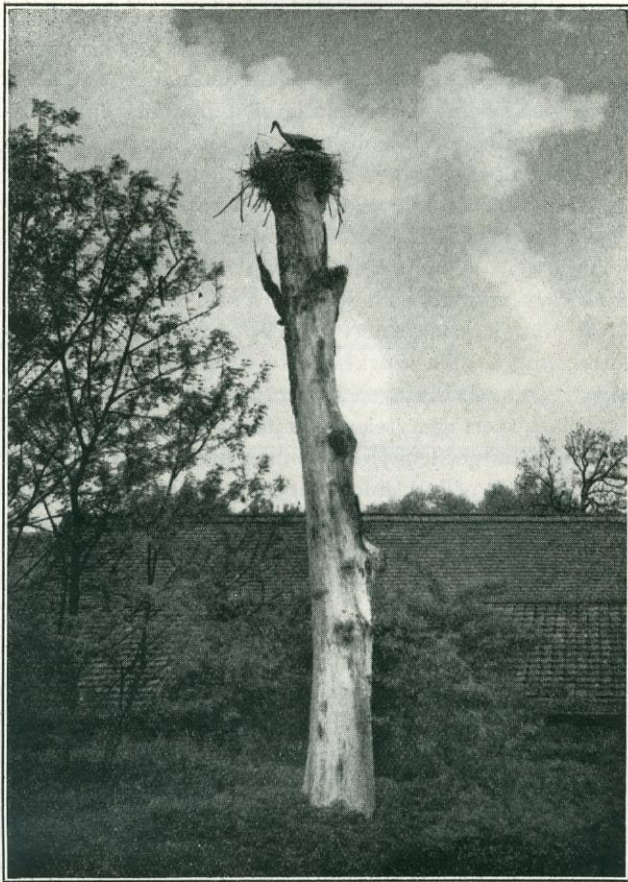
Panoff kutatásai eredményéhez még azt a megjegyzést fűzi, hogy a hosszúéletű család mind falusi, tehát csakis a falusi életmód kedvez a hosszú élet feltételeinek. Ez annyira fontos, hogy a már hosszúéletűvé kialakult családok is elvesztik ezt a sajátosságukat, mihelyt városba költöznek.

Gaál István

Hány gólyapár fészkel Budapesten? »A Természet« 1937. évi 33. évfolyamának 2. számában írtam a Budapest XIV. kerületében, Rákosfalván — Rákosszentmihály határa közelében — fészkelő fehérgólyákról. Bizonyára ezek fészket említi *Gengler* is (»Faunistische-ornithologische-Tagebuchblätter aus Ungarn und Siebenbürgen.« Archiv für Naturgeschichte, 84 Jg. 1918. Abt. A. Heft 12.), mert megfigyeléseit jórészt a vonatról

A rákosfalvi gólyafészkek 1940-ben. *Dorning Henrik dr.* felvétele.

Gólyafészek a *Corchus*-féle kertészetben. Egy rendőr felvétele.

vagy a vasút mentén végezte, s így a szerinte Rákosszentmihályon 1917-ben látott gólyafészek csak ez lehetett.

Már régebben hallottam *Kleiner Endré*-től, hogy a Maglódi-úti temető távolabbi környékén szintén van egy fészek a Rákospatak partján. 1940 május havában megtaláltam ezt a fészket a X. kerületben, a Keresztúri-út 162. számú telken, a *Corchus*-féle kertészetben. Lecsonkázott fán van a patak közelében. Később megtudtam, hogy három tojásuk volt ebben az évben.

Ezek szerint a székesfőváros területén még ma is legalább két lakott gólyafészek van, mindegyik a Rákospatak közelében, és 1940-ben mind a kettőben költött egy-egy gólyapár. A rákosfalvi gólya 1941-ben március 29-én érkezett meg az »Esti Kurir« aznapi közleménye szerint.

Dorning Henrik dr.

Mennyi konyhasó távozik bőrünk parányi likacsain át? Mindennapi tapasztalatunk, hogy verítékünk sós, vagyis szervezetünk izzadás alkalmával nemcsak vizet, hanem konyhasót is veszít. Az is köztudomású, hogy a magasabbrendű állati szervezetnek aránylag sok konyhasóra van okvetlenül szüksége. Az izzadás folytán elveszített sómennyiséget tehát pótolnunk kell.

Böttner és *Schleger* orvosok a marburgi egyetem kórházában tanulmányozták a kérdést. Elsősorban azt állapították meg, hogy ha huszonöt-huszonkilencéves egészséges férfiakat 40 Celsius fokos melegben két óráig izzasztottak, testsúlyukból 768—2018 grammot veszítettek. Az izzadságmirigyek váladékának további vizsgálatából pedig kiderült, hogy a testsúlyvesztésnek átlag 0,23%-a esik a konyhasóra. Ez éppen tízszerese az ugyanakkor megállapított nitrogén-vesztésnek.

Általában azonban elég megjegyeznünk azt, hogy nagyon izzasztó munka vagy fárasztó gyaloglás közben naponta tíz-húsz grammra rúg az a konyhasómennyiség, amely bőrünk parányi nyílásain át távozik testünkől.

Gaál István

ÁLLATKERTI HÍREK

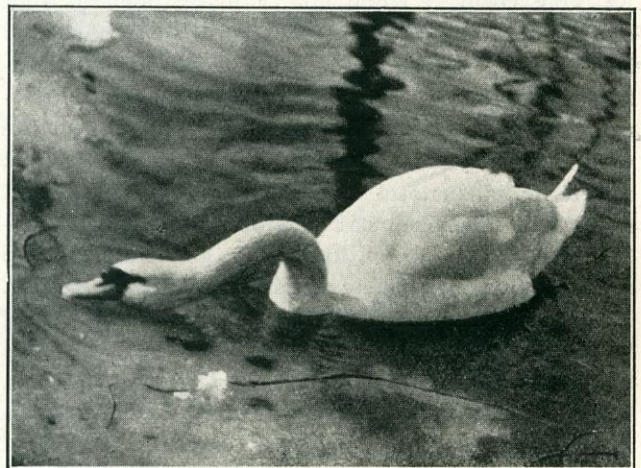
BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERTJÉNEK KÖZLEMÉNYEI

A bütyköshattyú. A nyugodtan, fölényesen úszó hattyú a nagyobb nyilvános és magánkertek taván mindig festői kép.

A hattyúknak kilenc faja van és mind az öt világrészben van képviselőjük. A legismertebb a bütyköshattyú (*Cygnus olor Gm.*). Nagyszerű, hófehér tollazatú madár. Fekete lába rövid, ezért a szárazföldön nehézkesen mozog. Homlokán, piros csőre fölött fekete csupaszbőrű bütyök van. Hosszú nyakát S-betű alakúvá meghajlítva tartja. A vizen szárnyát kissé felemeli, ezért az úszó hattyú igen tetszetős látvány. Hangja rekedt korrogás.

A bütyköshattyú hazája Svédország déli része, Dánia, az Ural vidéke és Turkesztán. A Balkán-félszigeten és elsősorban Németország északi részén is előfordul. Télen Indiába és a Földközi-tenger mellékre vonul. Vándorlásuk közben egyes példányok néha hazánkban is megpihennek.

A fogságban gondozott bütyköshattyúk rendszerint nem vad, hanem félig vagy egészen szelíd példányok. Testük a vadon élőkénél jóval nehezebb és repülni alig tudnak. Évenként majdnem rendszeresen költenek. Közel a víz széléhez gallyakból, vesszőkből másfél-kétméter átmérőjű, félméter magas fészket raknak. A tojó négy-nyolc tojást tojik. A fiókák harmincöt nap multán bújnak ki a tojásból. A tojó kotlik, a gunár pedig a fészket őrzi. A hattyúfiókák felnevelése a házilúdéhoz hasonló módon történik. Nagy felületen, békalencsével borított tó környékén felnevelésük még a házilúdnál is könnyebben sikerül, mert a békalencse a hattyúfiókák legkedvesebb csemegéje.

Bütyköshattyú. ifj. *Purgly János* felvétele.

A bütyköshattyú S-alakú nyaka. *ifj. Purgly János* felvétele.

A felcseperedett hattyúk gondozása azonban mégsem egyszerű feladat. Körülményessé nem táplálásuk teszi, sem érzékenységük, mert éghajlatunk alatt a legnagyobb hideg sem árt meg nekik, ha ősztől kezdve a szemes tengeri fokozott adagolásával kissé felhízaljuk őket. A bajt a hattyú összeférhetetlen természete okozza. Igen nagy tavon, vagy ha a tó cserjés, bozotos partjában kis öblök vannak és ily módon részekre tagolt, több hattyúpárt is tarthatunk, mert ilyen területen egymás elől elrejtözve nyugodtan fészkelhetnek. Ha a tó alakja olyan, hogy a hattyúk elrejtözni nem tudnak és egymást szemeltarthatják, a legerősebb gúnár a tó egész területén uralkodik és minden fajtársát — egyéves saját fiait is — elűzi. A vízből kivert hattyúk tavasztól ősziig még ivóvízhez is csak lopva juthatnak.

Ha kisebb felületű tóra több bütyköshattyút akarunk telepíteni, csak egyneműeket válogassunk össze. Ilyen esetben fiókáikban ugyan nem gyönyörködhetünk, de a hattyúcsapat nyáron is békésen együtt marad.

Szombath

Nilgauantilop-ikrek. *Brehm* szerint a nilgau nyolc hónapig vemhes és az első alkalommal csak egy, később rendszeren két borjút ellik. Ezt a megfigyelést igazolta az 1938-ban vérfrissítés céljából vásárolt nilgautehén is. Ugyanis 1940-ben egy, 1941-ben pedig két borjút szült. Az ikrek közül az egyik hím, a másik nőivarú. Mint minden újszülött antilop, úgy ezek is az első napokban igen keveset mozogtak. Az antilopféléknek ez a viselkedése annyira feltűnő, hogy a megfigyelő sokszor betegnek vélné őket, ha nem látná, hogy a szopásnál mennyire élénkek és milyen jó étvágyal táplálkoznak. Az ikrek születésük pillanatától kezdve önállósították magukat egymástól. Pihenőhelyüket a férőhely ellentétes sarkaiban választották ki. A kis hím a kályhától távoleső részben, míg a nőstény a kályha közelében feküdt. Kiválasztott helyükhöz szigorúan ragaszkodtak és még véletlenül sem feküdtek le máshol. Különösen a kis hím ragaszkodott az általa kiválasztott helyhez. Tekintve, hogy ez az ajtó közelében volt, feltettük állatunkat a meghűléstől és ezért ismételtelen közelebb hoztuk a kályhához. Azonban minden kísérlet hiábavalónak bizonyult, mert a kis állat, amint tehetette, visszatért

régi helyére. Végül is úgy oldottuk meg a kérdést, hogy a sarokba bálozott szalmát helyeztünk és így kénytelen volt magának más, a mi kívánalmainknak is megfelelő helyet választani. A fiatal állatok fejlődésük előrehaladásával mind élénkebbekké váltak és mindjobban kihasználták tágas férőhelyüket. Hathetes korukban már enni kezdtek. Színük világos sárgásbarna, a négy lábvégen és a toroktájékon levő fehér folttal. Ezenkívül diónagyságú fehér foltot találunk még az állkapocs tájékon is mindkét oldalon. Ez a szín azonban csak a fiatal állatok színe, mert a kifejlődött tehén szürkésbarna, míg a bika szürkésfekete az előbb már említett fehér jegyekkel. Felnevelésük és tartásuk különös gondot nem okoz, mert igénytelenek és a fogságban sokáig élnek. Kellemetlenséget legfeljebb az öreg bikák okoznak, mert ezek kivétel nélkül mind mogorva, magányt kedvelő állatokká válnak. Mindenkiel szemben bizalmatlanok és gorombák, úgyhogy még ápolójuk is csak a legnagyobb elővigyázattal forgolódhat körülöttük. Fenyítéssel sem lehet őket leszoktatni támadó természetükről, mert inkább agyonveretik magukat, minthogy meghátrálnak. Szarva csak a bikának van, ennél is igen rövid, legfeljebb 20—25 cm hosszú. Hazájuk Kelet- és Közép-

A nilgauantilop-ikrek anyjukkal. *Szabó Ferenc dr.* felvétele.

India, ahol mindenütt megtaláljuk őket. Legjobban a ritkás erdősegeket kedvelik. Főleg hajnalban és alkonyatkor mozognak, míg nappal a sűrűségekben pihennek. Vadászatuk különösebb élvezetet nem okoz, részben mert könnyen megközelíthetők, másrészt pedig a bikák rövid szarva, mint vadásztrofea nem jön számításba.

Szabó Ferenc dr.

**Kéziratokat nem őrzünk meg
és nem adunk vissza.**

Budapest székesfőváros házi nyomdája 1941 — 4229
Felelős nyomdavezető: Kurfürst István vezérigazgató